

А. Калініна, О. Луговський
**КИЇВСЬКИЙ БУДИНОК УЧЕНИХ:
ВІДРОДЖЕННЯ І СТАНОВЛЕННЯ (1945—1976)**

«Вісник НАН України» продовжує публікувати низку статей про діяльність Київського будинку вчених, його керівництва і гуртків. Попередні нариси були присвячені заснуванню і налагодженню роботи установи в довоєнний період і за нацистської окупації. У черговій історичній розвідці автори висвітлюють особливості відновлення будівлі і структури будинку, основні напрями його роботи за радянської доби.

II світова війна завдала великих збитків Києву. Було зруйновано 940 державних і громадських установ площею понад 1 млн м², 1742 комунальні будинки житловою площею понад 1 млн м², 3,6 тис. приватних помешкань площею до півмільйона м²; знищено всі мости через Дніпро, виведено з ладу водогін, каналізацію, транспортне господарство [1]. Значна частина городян жила в руїнах і підвалах. У місті багато років тривала житлова криза.

Київський будинок учених на вул. Пушкінській, 1 був знищений, його майно, бібліотеку, читальню, водну станцію зруйнували чи розграбували. Про це свідчать 4 документи, які збереглися в Державному архіві м. Києва. Перший з них — «Акт про збитки, завдані німецько-фашистськими загарбниками і їх спільниками водній станції «Будинку вчених», яка знаходиться в м. Києві по набережній на перших сходах у гранітної

стіни в жовтні місяці 1943 р.» склали 23 листопада 1943 р. працівники водної станції Київського будинку вчених. Він містив невеликий текст про суму розграбованого майна, таблицю «Вартість розграбованого і вивезеного майна в грошовому виразі». За підрахунками його авторів, втрати водної станції від розбою становили близько 87125 крб., а загальна цифра збитків сягала 174250 крб.

«Акт про збитки, завдані німецько-фашистськими загарбниками і їх спільниками «Будинку вчених», що знаходиться в м. Києві по Пушкінській вул. у буд. № 32 (другий поверх) в жовтні 1943 р.» також датований 23 листопада 1943 р. Бухгалтер Д.І. Таїров, завгосп М.М. Мінакова, бібліотекар М.І. Герасимова нарахували збитків на суму 58817 крб. [2].

Інші документи: «Акт про збитки заповідяні німецько-фашистськими загарбниками і їх спільниками «Будинку вчених», що знаходиться в м. Києві по Пушкінській вул.

© КАЛІНІНА Алла Анастасіївна. Директор Київського будинку вчених НАН України.
ЛУГОВСЬКИЙ Олександр Григорович. Кандидат історичних наук. Науковий співробітник Центру досліджень наукового потенціалу історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України (Київ). 2011.

Директор Київського будинку вчених Олександра Молчанова

№ 1 в 1941 р.», таблиці «Вартість знищеного, зруйнованого, розграбованого і вивезеного майна», «Перелік окремих видів зруйнованого, знищеного, розкраденого і пошкодженого майна» [2] виразніше розкривали картину втрат. З урахуванням знищеної власності (двох кам'яних 2-поверхових будинків з підвалами, меблів, цінних гарнітурів, посуду, білизни, більярду, обладнання різних гуртків, фондів бібліотеки, кришталевих люстр, кіноапарата, закордонних роялів, піаніно тощо) Академія наук УРСР зазнала збитків на суму 5022423 крб.

Усі документи було зареєстровано в книзі актів на збитки виконкому Ленінської райради м. Києва 5 січня 1944 р. [2].

У березні 1944 р., після повернення до Києва з евакуації, розпочала роботу АН УРСР. Наукові працівники одразу включились у відбудову міста. Того ж року будинку вчених було надано приміщення на вул. Володи-

мирській, 45, де він займав 19 кімнат площею 813 м² і глядацький зал на 150 м². Крім нього тут функціонували Хімічне товариство ім. Д. Менделєєва, вечірній університет марксизму-ленінізму, республіканський комітет профспілки робітників вищої школи і наукових установ СРСР, республіканська рада спортивного товариства «Наука».

Велике значення для установи мала 25-річна діяльність (1945–1971) на посаді директора Олександри Іларіонівни Молчанової, яка фактично заново створила колектив установи, відшукала активістів, згуртувала навколо себе соратників і соціально активних учених.

Станом на січень 1948 р. заклад обслуговував 1400 науковців і 250 дітей. Щодня в ньому проходили масові політичні, наукові, культурно-виховні заходи. Тут працювало 11 наукових секцій, 28 самодіяльних гуртків і груп. Проте в 1948 р. через житлову кризу згідно з постановою Ради міністрів УРСР і ЦК КП(б)У № 92 від 15 січня 1948 р. «Про розміщення центральних організацій і науково-дослідних установ у місті Києві» Київський будинок учених вирішили перевести в особняк на вул. К. Лібкнехта, 17, де також розміщувалось Українське товариство культурних зв'язків із закордоном [3]. Будинку виділили тут 4 кімнати, які, на жаль, не були придатними для культурно-просвітницької роботи, про що керівництво закладу повідомило листом секретаря ЦК КП(б)У М.С. Хрущова і голову Ради міністрів УРСР Д.С. Коротченка. Справа в тому, що, приймаючи споруду, адміністрація обстежила її на предмет ураження грибками і виявила непридатність будівлі для масових заходів.

Господарчий відділ Ради міністрів УРСР 24 березня 1948 р. запропонував директорові Київського будинку вчених О.І. Молчановій переїхати в інше приміщення на тій самій вулиці. Проте вона не відреагувала на пропозицію, наголосивши, що культурний осередок науковців повинен повернутись на

вул. Володимирську, 45 [3], і звернулася по допомогу до профспілки робітників вищої школи і наукових установ. З ініціативи цього закладу науковці знову звернулись до М.С. Хрущова з проханням повернути приміщення на вул. Володимирській.

Колектив зміг відстояти будинок на Володимирській, 45, й адміністрація повернулася в нього. Отримавши наступного року нові меблі, установа почала діяти.

Київський будинок учених організував масово-політичну, науково-громадську, культурно-освітню роботу, відпочинок для наукових працівників та їхніх сімей згідно із затвердженим ЦК профспілки робітників освіти, вищої школи і наукових установ положенням про профспілковий клуб.

Основними напрямками науково-дослідної роботи в повоєнний час були: розроблення промислових і фінансових планів підприємств, якомога ефективніше використання обладнання і виробничих площ, рух за економію та ощадливість, участь науковців у впровадженні результатів їхніх досліджень у виробництво, допомога новобудовам. Велика роль у цьому належала Київському будинку вчених, де відбувалися лекції, доповіді, бесіди, консультації, збори, наради з обговорення актуальних питань, зустрічі з новаторами виробництва, наочно демонстрували досягнення інститутів і вчених, які проявили себе в науково-дослідній, навчальній сфері, сприянні промисловості і сільському господарству.

Будинок проводив масштабну пропагандистську роботу щодо рішень партійних з'їздів КПРС і Компартії України, пленумів ЦК КПРС і ЦК КПУ, документів і матеріалів сесій Верховних Рад СРСР і України, міжнародних питань, знаменних дат, боротьби з буржуазним націоналізмом, розвінчанням буржуазної науки і культури, консерватизму в науці, проти аполітичності. Його члени, представники наукових секцій, товариств виступали перед населенням з лекціями стосовно різних питань науки

(зокрема, біології), техніки, медицини, на антирелігійні теми.

Активно використовували різноманітні форми і методи ідеологічної роботи: лекторії, недільні університети марксизму-ленінізму, семінари з вивчення історії та теорії ВКП(б), досягнень СРСР, доповіді, бесіди, тематичні вечори, вечори питань і відповідей, читання, усні журнали, конференції, бесіди на суспільно-політичні і науково-популярні теми, вечори художньої самодіяльності, вечори-зустрічі з видатними людьми (головним чином, ученими), колективний перегляд кіно, відвідання театрів, музеїв з обговоренням побаченого, спортивні заходи.

Окремо варто згадати про культурно-освітній відпочинок: концерти, спектаклі майстрів мистецтв, художньої самодіяльності, вечори відпочинку, зустрічі, літературні, музично-літературні вечори, читацькі конференції, виставки художників-професіоналів і аматорів, кіновечори. «Вечір відпочинку ми завжди прагнули оформити так, щоб він задовольняв запити нашого відвідувача, але ми виходили також із того, наскільки дозволяють наші можливості — наше приміщення і засоби, але прагнули дати дійсний відпочинок, насичений різноманітними розвагами. Однак слід визнати, вечори відпочинку мають особливий характер, тут виявляється специфіка відвідувачів, все ж ми шукали і знаходили форми задоволення запитів учених», — розповідала на одній з конференцій директор установи О.І. Молчанова.

Кіновечори мали різноманітну тематику: про СРСР, про близьке і далеке зарубіжжя. Демонстрували хронікально-документальні, науково-технічні фільми, що відображали успіхи нашої науки, технічний прогрес, відбувалися прем'єри художніх стрічок.

Проте найбільшу популярність здобули тематичні концерти: пісні дореволюційного періоду, громадянської війни, про мир і дружбу, улюблені пісні і музика В.І. Леніна, ліричні пісні, старовинні романси, фортепі-

анна музика. Однією з цікавих форм культурно-освітньої роботи були літературно-музичні вечори, у яких брали участь усі колективи художньої самодіяльності будинку, наприклад, тематичні вечори «Червона гвоздика», «Іде війна народна», «Комсомольці 20-х», «Леся Українка». Тут також було створено музичний салон «Золоті голоси», де прослуховували звукозаписи.

Охоче відвідували глядачі спектаклі драмстудії, яку по війні очолював народний артист СРСР Юрій Лавров. Незважаючи на невелику за площею сцену будинку вчених, тут на належному рівні пройшли вистави: «Четверо под одной крышей», «Свадьба на всю Европу», «Беспокойная старость».

Газета «Київська правда», вирізка з якої зберігається в архіві будинку вчених, розповідала: «У залах Київського будинку вчених багатолюдно. Тут зібрались на творчу зустріч композитори, художники, скульптори, наукові робітники. У кімнатах, де розмістилась виставка, присутні оглянули нові твори художників. Особливий інтерес викликають колоритні пейзажі художників Глуценка, Яблонської, Донцова, жанрові замальовки Іванова. Учасники зустрічі ділилися творчими планами, кажучи, що такі зустрічі збагачують художників і наукових робітників».

У 1956 р. ЦК профспілки робітників вищої школи і наукових установ затвердив нове положення про будинки вчених, яке визначало їхні мету і функції. Відтоді заклад об'єднував людей науки на основі добровільного членства для:

- надання їм усебічної допомоги в підвищенні ідейно-теоретичних знань,
- налагодження науково-громадської діяльності вчених,
- проведення культурно-освітньої роботи,
- організації для вчених і членів їхніх сімей культурного відпочинку.

Згідно з положенням, членами будинку могли бути наукові працівники вищих навчальних закладів Міністерства вищої освіти і наукових установ Академії наук, а також інших відомств, інженерно-технічний персонал промислових підприємств, новатори, винахідники, раціоналізатори виробництва, які брали активну участь у роботі секцій будинку. Вони мали право працювати в наукових товариствах, гуртках, відвідувати освітні, культурні заходи, були зобов'язані сплачувати членські внески. Розмір останніх правління встановлювало диференційно. Наприклад, академіки, члени-кореспонденти АН УРСР, доктори наук, професори — 6 крб., кандидати наук — 4,5 крб., молодші наукові співробітники, аспіранти 3-го року навчання — 3 крб.

На поч. 60-х рр. XX ст. Київський будинок учених об'єднував понад 1500 науковців і аспірантів різних фахів. Установа обслуговувала колективи інститутів АН УРСР. Зв'язок з ними підтримували уповноважені, яких призначали місцевками. За заявками інститутських працівників будинок учених проводив профільні вечори відпочинку.

Для членів закладу, їхніх родин улаштували кіновечори, концерти (квитки на них розповсюджували персонально), надавали допомогу в естетичному і музичному вихованні, у вивченні іноземних мов.

Так, у лютому 1962 р. відбувся конкурс робіт фотоаматорів — співробітників АН УРСР, протягом травня демонстрували першу загальноакадемічну художню виставку фотолюбителів, яка мала успіх не лише в колективу Академії, а й широкої громадськості міста. У листопаді-грудні будинок приймав першу загальноакадемічну художню виставку співробітників АН УРСР, на якій було експоновано близько 140 картин, портретів, етюдів [5].

Велику увагу приділяли тематичним кінопоказам, де пропагували безсмертя ленінських ідей (усього про вождя пролетарської революції було показано 27 фільмів), здо-

Зовнішній і внутрішній вигляд Київського будинку вчених до ремонту в кін. 70-х рр. ХХ ст.
(фото з архіву М.С. Яковенко)

бутки в галузі політики, техніки, науки, мистецтва.

Щомісяця працювали «Кіноклуб цікавих зустрічей», університет культури, факультет «Наука і життя», усний журнал «Новости науки» (у супроводі з діапозитивами) зі сторінками «Достижения советской науки в освоении космоса», «Исследования Луны», «Пульсары» та ін. Мав успіх лекторій з актуальних питань науки і техніки «Вчені Києва – киянам», де лунали доповіді «Проблеми розміщення продуктивних сил УРСР», «Кібернетика і автоматизація розумової діяльності», «Проблеми сучасної генетики», «Досягнення хімічної науки на Україні за 50 років», «Нові галузі хімічної промисловості і їх практичне застосування». Надбання науки і техніки за 50 років радянської влади висвітлювала постійна виставка «Вчені Києва за 50 років». Періодично оформляли виставкові стенди інститутів АН УРСР.

Регулярно двічі на місяць працював університет «Природа». Тут було прочитано лекції «Расцвет социалистического сельского хозяйства на Украине», «Пам'ятники природи м. Києва та їх охорона», «Ленінські ідеї використання природи і охорона її».

Окремо варто згадати про створений при Київському будинку вчених клуб туристів [4]. Його правління очолював молодий співробітник Інституту геологічних наук Б.О. Горлицький. Відвідували це товариство переважно колишні учасники туристсько-альпіністських секцій Київського університету і Політехнічного інституту. Наприкінці 1961 р. кількість активних гуртківців становила понад 500 осіб. Клуб мав 12 первинних осередків у системі АН УРСР. У походах вихідного дня брало участь близько 2,5 тис. осіб. У самодіяльних таборах щорічно відпочивали понад 400 туристів і підводників. До 1963 р. клуб фактично виконував функції міського туристського центру. Його діяльність не обмежувалась походами вихідного дня, туристськими таборами, пішохідними і краєзнавчими подорожами. Тут було відроджено туристичні мандрівки, науково-спортивні експедиції, учасники яких виконували конкретні завдання різних наукових установ, наприклад, Українського географічного товариства. Гуртківці навіть розробили методику проведення подорожей, випустили бібліотечку мандрівника. Клуб готував туристів найвищої категорії. У 1962 р. зван-

ня «Майстер туризму СРСР» одержали Б.О. Горлицький, А.А. Кондрацький, Р.Я. Берман; 150 членів клубу стали розрядниками з туризму [4]. Вони щорічно організовували походи найвищої складності в різні географічні райони — Примор'я, Памір, Алтай, Тянь-Шань, Туву, Камчатку. За участю Київського відділення географічного товариства відбулась науково-спортивна експедиція для пошуку «снігової людини», зі спостереження за виверженнями вулканів Камчатки тощо.

14 серпня 1964 р. було прийнято чергове рішення про культурний центр науковців Києва — положення, затверджене постановою Президії ВЦРПС. Там писалося: «Враховуючи наявність великої кількості вчених м. Києва, їх роз'єднаність у численних установах і близькість інтересів кожної групи, ми різними формами роботи маємо об'єднати вчених різних спеціальностей. Мета наша — посилити ідеологічне виховання, підвищити участь у науковому житті нашого міста, пропагувати науково-технічні знання» [2].

З 4 вересня 1967 р. положення про будинки вчених Академії наук СРСР, затверджене Президією АН СРСР, було дещо змінено: «Основная задача Дома ученых Академии наук СССР — обеспечить отдых ученых для повышения их творческой активности, организовать взаимную информацию в области новейших достижений науки, техники, общественно-политической, внутренней и международной жизни; популяризировать достижения науки и техники среди населения» [9].

З 1967 р. Президія АН УРСР почала фінансувати реконструкцію закладу. За даними начальника капітального будівництва АН УРСР В.П. Чаповського, було затверджено проектне завдання, почато підготовчі роботи до ремонту. Відтак матеріальна база будинку поліпшилась. Було придбано музичні інструменти, костюми для художньої самодіяльності, засоби наочної агіта-

ції, літературу, спортивні намети, широкий кіноекран, відремонтовано котельню і класну кімнату.

Київський будинок учених працював у двох напрямках: масово-політичний і науково-громадський. Тут діяли секції інженерної графіки, біологічна, історії авіації і космонавтики, сільськогосподарська, геологічна. Регулярно проводили засідання, конференції, симпозіуми інститутів АН УРСР, інших наукових установ, де висвітлювали й обговорювали новітні досягнення в різних галузях науки, перспективи їх практичного застосування.

Дуже широко відзначили науковці 100-річчя з дня народження В.І. Леніна. У будинку до цієї події було підготовлено літературний огляд «Новое в литературе о Ленине», тематичний концерт «Мы о Ленине песни поем», лекцію «Ленинский план ГОЭЛРО и развитие экономики на Украине», цикл лекцій «Жизнь, отданная народу» (про соратників В.І. Леніна). У його форматі зачитано лекції «Я.М. Свердлов», «А. Коллонтай», «М.И. Калинин» та ін.

У 1968–1969 рр. видатні українські вчені, письменники, актори виступали в циклі лекцій «Горьківські читання». Так, на вечорі «Да здравствуют сильные духом!» вступне слово і доповідь виголосила чл.-кор. АН УРСР, проф. Н.Є. Крутикова, виступили письменники Леонід Новиченко, Петро Панч, Оксана Іваненко, актори Театру російської драми ім. Лесі Українки. На іншому вечорі «Горький о великих современниках» вступне слово і доповідь зробили д. філол. наук, проф. В.В. Чалий, канд. філол. наук В.Д. Войтушенко. Власними спогадами про спілкування з М. Горьким поділились М. Ушаков, З. Коцюбинська-Єфименко, Ю. Діденко-Чорний. Узагалі ж протягом 1968–1969 рр. було проведено 17 тематичних вечорів.

Форми культурно-освітньої роботи і відпочинку науковців та їхніх родин були надзвичайно різноманітними: цикл літератур-

но-музичних вечорів, музичній лекторії «Інструментальна музика», «Творчість видатного російського композитора П.І. Чайковського», музичний салон «Золоті голоси», цикл лекцій «Вибрані сторінки російського мистецтва», кіновечори. Особливою популярністю користувався клуб любителів музики і пісні — салон «Золоті голоси», де щомісяця за заздалегідь складеним планом прослуховували унікальні грамзаписи класичної музики, народних, радянських пісень, а також визначні твори у виконанні закордонних і російських митців, зі вступним словом і поясненнями виступали музикознавці. Товариство мало на меті залучити якнайбільше молоді, прищепити їй любов до музики, познайомити з виконавцями «золотого фонду» (Ф. Шаляпін, Л. Собінов, А. Нежданова), а також із сучасними українськими артистами.

Працювала секція академпенсіонерів, а також 9 гуртків (32 групи) з естетичного виховання для дітей членів будинку. Для них організовували ранки, присвячені знаменним датам, концерти, покази кінофільмів.

В установі працювали 7 колективів художньої самодіяльності, до роботи яких було залучено 130 осіб. У 1968–1969 рр. гуртківці підготували: 13 концертів, присвячених В.І. Леніну, 15 спектаклів драмстудії, 7 тематичних вечорів, де виступили всі колективи.

У будинку діяло найбільш масштабне аматорське об'єднання — клуб туристів (600 осіб) і підводного плавання (понад 300). Клуб здійснював велику методичну роботу, організовував зустрічі з майстрами спорту, знімав фільми, мав діапозитиви, розказував про свої походи по країні. У 70-х рр. туристська робота будинку вчених пішла на спад. Гурток утратив окреме приміщення і значною мірою молодіжний актив [4].

Неабияку роль відігравала місцева бібліотека. У її фонді було 31790 книг, 7279 з яких — суспільно-політичні. Творів В.І. Леніна і про нього налічувалось 2806 оди-

ниць. У 1969 р. книгозбірню відвідали 803 читачі. В основному це були наукові працівники і члени їхніх сімей. Бібліотека по-слуговувалася всіма видами масової пропаганди книги — огляди, бесіди, лекції, читальні конференції.

Будинок учених розгорнув велику шефську роботу в радгоспі «Русанівський», військових частинах Київського військового округу, клубі будинкоуправління № 110, школах. Їм допомагали літературою, предметами наочної агітації, проводили консультації, лекції, спектаклі, концерти до всіх знаменних дат. Проте шефство гальмували незручності транспортного сполучення: співробітники повертались до Києва о 3-й годині ночі і не мали змоги дістатись додому.

Київський будинок учених планував свою діяльність за участю членів будинку, за заявками колективів інститутів і інших наукових установ. Проте робота правління установи була млявою у зв'язку з великою завантаженістю більшості його членів. Тому багато питань розв'язували в робочому порядку за участю 1–2 членів правління. Найбільш активно працювали в цей час заст. голови правління канд. с.-г. наук А.Т. Калачиков, члени правління д.ф.н. С.С. Гурвич, д.ф.-м.н. С.К. Всехсвятський, д.г.-м.н. П.К. Заморій.

Київський будинок учених установив широкі зв'язки, пропагуючи свої досягнення шляхом обміну планами роботи, участі в конференціях, нарадах із профільними будинками АН СРСР у Москві і Ленінграді, 15 профспілковими будинками вчених, а саме: 4 в Україні (Дніпропетровськ, Львів, Одеса, Харків), 9 в Росії (Ленінград, Горький, Саратов, Ростов-на-Дону, Новочеркаськ, Томськ, Свердловськ, Казань, Уфа), 1 в Узбекистані (Ташкент), 1 в Азербайджані (Баку). Крім того, плани надсилали членам будинку, культвіділам Укрпрофради, Київської облпрофради, Українському республіканському обкомові профспілки ро-

бітників освіти, вищої школи і наукових установ, методичному кабінетові Київської облпрофради.

Проте, як показав досвід, залучення представників інших відомств, інженерно-технічних кадрів індустріальних підприємств, новаторів, винахідників, раціоналізаторів виробництва вело до втрати своєрідності установи.

У роботі Київського будинку вчених були труднощі, пов'язані насамперед з недостатнім фінансуванням. Щорічної дотації в 12 тис. крб. вистачало тільки на утримання персоналу [6]. Що ж до ремонту, заміни обладнання, розширення площі, впровадження нових напрямів і форм роботи, підготовки зустрічей з видатними науковцями, партійними, державними діячами — на це коштів забракло. Учені відчували розчарування, невдоволення, поступово втрачали інтерес до роботи будинку, рідше приходили на його заходи. У результаті в 1969 р. чисельність активних відвідувачів дещо скоротилась — до 800 осіб. На це були підстави:

— деякі інститути АН УРСР перевели у віддалені райони, наприклад, Біличі, Дарницю, Феофанію;

— приміщення не могло забезпечити нормальних умов для обслуговування: бракувало буфету, кімнат для відпочинку, для засідань секцій.

На це звернула увагу газета «Вечірній Київ», яка 15 серпня 1969 р. видрукувала статтю «Чому вчені не відвідують Будинок вчених» за підписом 7 відомих науковців — Ю. Митропольського, П. Погребняка, О. Щербаня, В. Кальченка, В. Кудіна, С. Генсирука, О. Бобровницького [7]. Вони вказували на низький рівень сплати членських внесків, погану роботу правління, низьку відвідуваність лекцій, слабкий рівень їх підготовки, закриття університету технічного прогресу і пропонували:

— залучати вчених до визначення напрямів і форм роботи будинку шляхом соціологічних опитувань;

— підняти рівень пропаганди фізичних, математичних, технічних знань, заохочуючи видатних науковців України до читання лекцій, оглядово-проблемних доповідей з різних питань;

— активізувати зустрічі з відомими вченими, знатними гостями, державними, партійними діячами;

— проводити виставки робіт науковців з їх обговоренням за участю майстрів мистецтва і літератури;

— поживити діяльність драмстудії.

Керівництво будинку оперативно відреагувало на критичні зауваження і пропозиції. Систематичне спілкування з членами установи та їх родинами дозволяло зрозуміти їхні запити і побажання. Так, після бесід з академіками І.К. Білодідом, К.К. Хреновим, П.С. Погребняком, І.Т. Швецом, професорами В.А. Кудіним, І.П. Білоконем адміністрація зробила висновок, що «вони бажають саме Будинку вчених академічний, де могли б організувати взаємну інформацію в галузі новітніх досягнень науки і техніки, суспільно-політичного і внутрішнього життя і забезпечити собі відпочинок для підвищення творчої активності» [6].

У 1971 р. Київський обком профспілки працівників освіти, вищої школи і наукових установ призначив директором Київського будинку вчених Івана Макаровича Моринцова. На балансі установи в цей момент було рухомого майна на суму 110807 крб., в тому числі спортмайна клубу туристів, книжкового фонду бібліотеки.

Завдяки зусиллям нового директора восени 1971 р. на засідання президії обкому профспілки було винесено питання про капітальний ремонт і затверджено кошторис. Ремонт і переобладнання передбачали провести в 2 етапи протягом 1971–1972 рр. У 1971 р. було виділено 70 тис. крб., решту науковці сподівались отримати від Укрпрофради протягом 1971–1972 рр. [8]. Проте не судилось. Ремонт Київського будинку вчених затягнувся.

У 70-х рр. у закладі працювали секції наукознавства (Г.М. Добров), історії авіації і космонавтики (Є.С. Кочегура), графіки і нарисної геометрії (Ю.В. Гвоздев), сільськогосподарська (А.С. Скородумов); народні університети: наукового комунізму, охорони природи, педагогічних знань. Крім того, діяли 8 гуртків і студій (для дорослих): драматичний (О.А. Волкова), вокальний (С.В. Гундарева), англійської мови (О.І. Терех, Л.П. Заїка, Є.О. Друянова), вокальний ансамбль (А.Н. Федоренко), народних танців (П. Сидоренко), камерний оркестр (Р.П. Гураль), крою і шиття (Є.Н. Гумінська), бальних танців (В.В. Островський). У гуртках займалися 140 осіб, з них 80% працівники АН УРСР і навчальних закладів.

Діти київських учених (близько 700 осіб) були об'єднані в 9 гуртків і секцій (англійської мови, художнього слова, малювання, балетний, художньої гімнастики, радіогурток, фортепіано, скрипки, музичного виховання) дитячої художньої самодіяльності.

Популярними серед відвідувачів були: лекторій-семінар «Лікарські рослини та їх застосування в медицині», університет «Здоров'я», концерти викладачів і студентів Київської консерваторії ім. П.І. Чайковського, літературні вечори, присвячені ювілеям видатних письменників за участю акторів Російського драматичного театру ім. Лесі Українки.

У будинку проходили наукові засідання інститутів, відзначали ювілейні дати вчених, організували зустрічі дослідників з молоддю. Проводили циклові лекції з марксистсько-ленінської філософії, усні журнали «Новини науки», «Наука і релігія». Працював лекторій з циклу «Життя, віддане народові» про сподвижників В.І. Леніна (про М. Калініна, О. Коллонтай, Я. Свердлов, Г. Орджонікідзе та ін.), демонстрували науково-популярні, хронікально-документальні, наукові фільми, які висвітлюва-

ли досягнення науки, техніки, мистецтва, культури. Функціонував молодіжний клуб кінолюбителів Інституту кібернетики АН УРСР.

Розвивались форми культурно-освітньої роботи і відпочинку наукових працівників та їхніх сімей. Понад 150 вчених брали участь у діяльності гуртка туристів, це були переважно молоді науковці і комсомольці Ленінського району Києва. Виставляли полотна членів Спілки художників і самодіяльних малярів. У будинку працювали студії, гуртки художньої самодіяльності (для дорослих): драматична, вокальна студія, камерний оркестр, молодіжний вокальний та естрадний ансамблі, гурток народного танцю, показова група бальних танців, аматорські об'єднання «Золоті голоси», «Есперанто». Діяла бібліотека з великим книжковим фондом.

Незавершеність ремонту, зволікання з фінансуванням, низька зарплата призвели до занепаду Київського будинку вчених. На неодноразові звернення керівництва АН УРСР до профспілок стосовно ремонту і передачі будинку на баланс Академії наук звучала відмова.

1. Станіслав Кульчицький, Дмитро Малаков. У вогні Другої світової війни (1941–1945) // <http://day.km.gov.ua/info.asp?IdType=1>.
2. ДАК, ф.р. 13, оп. 1, спр. 2, арк. 8–9; спр. 12, арк. 84–85, спр. 14, арк. 9.
3. ЦДАВО України, ф. 2, оп. 7, спр. 6292, арк. 69.
4. Спогади ветеранів самодіяльного туристського руху в Україні: Самодіяльний туризм у Києві в 1950–1970-х рр. XX століття / 2-е вид., доп. — К., 2001.
5. Краткие итоги работы Объединенного местного комитета АН УССР (декабрь 1961 — январь 1963 гг.). — К.: Изд-во АН УССР, 1963.
6. ДАКО, ф. 4801, оп. 1, спр. 1а, арк. 67.
7. Вечірній Київ. — 1969. — 15 серпня. — С. 2.
8. ДАКО, ф. 4808, оп. 1, спр. 310, арк. 308.
9. Положение о домах ученых Академии наук СССР. — М., 1967.

Закінчення — у наступному номері.